

Oswald Loretz, *Psalmstudien. Kolometrie, Strophik und Theologie ausgewählter Psalmen*, Berlin–New York, de Gruyter 2002 (BZAW 309), X + 441 s. ISBN 3-11-017578-9.

Tom składa się z 13 części omawiających psalmy (1; 2; 3; 6; 11; 13; 72; 81; 82; 88; 127; 137; 149) i dwóch rozpraw: *Politische des Königstums in Ugarit, Kleinasien, Assur und Israel: das juristische Theorem The Kings Two Bodies* oraz *Zur Zitat-Vernetzung zwischen Ugarit – Texten und Psalmen*. Tematem zasadniczym pracy jest badanie poszczególnych psalmów pod kątem literackim i ewentualnej zależności psalmów od innych tekstów. Autor przyjmuje tezę, że psalterz jest ostatnim stopniem długiego procesu literackiej budowy psalmów. Wśród literatury starowschodniej psalmy tworzą nie tylko formy mowy, obrazy, symbole i teologiczne poglądy, ale w dużej mierze przyjmują starsosyryjsko-kananejskie tradycje. Loretz widzi w tekstach ugaryckich pewien wzór dla poetyckich form i gramatyki psalmów oraz twierdzi, że poetycki paralelizm członów ma tam swoje źródło.

Dalej zastanawia się nad pochodzeniem tekstu i przyjmuje tezę o jego zależności od tradycji starsosyryjskiej. Stara się wyjaśnić na podstawie ugaryckich materiałów niejasne i sporne znaczenie hebrajskich wyrażen i słów (np. słowo – mth; cj; gh w Ps 6,7b-8; hlb – Ps 81,7; psy – Ps 88,6). Porównanie z ugaryckim tekstem prowadzi do wniosku, że paralelizm ugaryckich i biblijnych miejsc nie jest w pełni zrozumiały i może pochodzić od obu tradycji.

Autor zakłada również, że stylistyczne i filologiczne problemy dają się wzajemnie wyjaśnić mimo wszystkich czasowych różnic i zdają się wskazywać na wspólną literacką tradycję. Koncentruje się na motywach i obrazach w psalmach, które wskazywałyby na starowschodnie pochodzenie. Swoją tezę wyjaśnia na przykładzie Psalmu 6 i 13 w obrazie sądu człowieka przed trybunałem boskim w literaturze sumeryjsko-akadyjskiej. Oskarżony prosi bóstwo o rewizję jego wyroku, aby bóg poszukał sprawiedliwego sędziego.

Loretz przyjmuje bowiem tezę o antologicznym charakterze psalmów. Uczeni w Piśmie po niewoli brali cytaty ze starej poezji, która pochodziła ze starowschodniej tradycji i była adaptowana i rozszerzana. Tak wyjaśnia Ps 1, jako komentowany antologiczny łańcuch cytatów. Ps 2 jest cytowany z dwóch źródeł (1-5.10-11) z dłuższego wiersza o czynach wrogich pogańskich królów przeciw Izraelowi, wiersze 6–9 z jerozolimskiego rytuału królewskiego, który przez wiersz 2b redakcyjnie połączony jest z wierszem 12. Podobnie Ps 72 składa się z dwóch łańcuchów motywów: sprawiedliwości króla (1b-2.4.12-14) i tekstów mówiących o płodności natury (3.5-9.11) i posiada redakcję z okresu po niewoli, zawierającą pochwałę króla mesjańskiego. W Ps 3 odkrył Loretz pieśń skargi pojedynczego człowieka (3,2.4-6.8) i przypisuje mu charakter midraszu przez powiązania z dziejami Dawida, zredagowany po niewoli. Dla Ps 127 przyjmuje Loretz redakcję po niewoli, kiedy to uczeni w Piśmie przyjęli wiersze (1.3-4.5) i z różnych tekstów zredagowali jako pieśń pochwalną ku czci jedyne i nieporównywalnego Jahwe. Podobnie ocenia Ps 137, jako łańcuch cytatów z różnych pieśni opiewających Jeruzalem – Syjon.

Dalszym głównym tematem pracy Loretza jest omawianie słynnego komentarza do Psalmów Gunkela, zwłaszcza odnośnie do Ps 88; 137; 149. Loretz zarzuca Gunkelowi historycyzm, jakiemu podlegał w swoim czasie. Przyjmował on tylko jednego redaktora i – co za nim idzie – jedność psalmów, co prowadziło do wczesnego datowania psalmów przed niewolą. Docenia jednak starania Gunkela, aby psalmy odczytywać w kontekście starowschodniej poezji, co dzisiaj bardziej przyjmuje się w świetle znajomości tekstów z Ugarit.

Loretz krytykuje Dahooda, który na podstawie tekstów ugaryckich przyjmował wczesne datowanie powstania psalmów. Wskazują one na antologiczny charakter pieśni po niewoli, które dziś uznajemy za zaginione.

Praca zawiera szerokie spojrzenie na podobieństwa literackie psalmów i literatury starowschodniej, przede wszystkim ugaryckiej. Loretz rozjaśnia ciemne punkty w teorii budowy psalmów ich pochodzenia, opierając się na materiale literackim z Ugarit, i rzucił nowe światło na dalsze badania literackie i historyczne psalmów. Paralelizm członów wydaje mu się ważnym momentem wspólnej zależności psalmów i tekstów ugaryckich od literatury starowschodniej. Datowanie psalmów i ich cytowanie ze starej literatury muszą być jednak przedmiotem dalszych badań literackich psalmów.

Loretz usiłuje wyjaśnić ważną tezę o antologicznym charakterze wielu psalmów i chce wskazać na proces powstawania psalmów na podstawie tekstów pieśni, które zawierają starą kananejską tradycję. Jeśli np. Loretz znajduje w Ps 82,2-4 elementy prorockiej krytyki socjalnej przed niewolą i w wierszu 1.6-7 opowiadanie o przeniesieniu do niebieskiego świata aniołów lub bóstw, pośród których zasiada do sądu najwyższy bóg, to powstaje pytanie, czy musi chodzić o słowne cytaty ze starszej literatury? Szczególnie problematyczna wydaje się teza, że w wierszu 1. brakuje części starszego utworu, który opisywał postępowanie sądowe. Równie dobrze można przyjąć wybór jakiegoś motywu w czasach późniejszych, nie musi on koniecznie pochodzić ze starej tradycji. Nie koniecznie musi np. Ps 82,2-4 zawierać wcześniejszą krytykę socjalną proroków.

Zasługą tej pracy jest próba ukazania linii łączących teksty psalmów z literaturą starowschodnią i ugarycką.

Ks. Zdzisław Małecki

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2007, t. 40, z. 1, s. 221–222

Matthias Franz, *Der barmherzige und gnädige Gott. Die Gnadenrede vom Sinai (Exodus 34,6-7) und ihre Parallelen im Alten Testament*, Stuttgart, Kohlhammer 2003 (BZAW 160), X + 294 s. ISBN 3-17-017896-2.

Publikacja stanowi analizę tzw. wypowiedzi łaskawych Jahwe i autor rozumie ją jako wkład do „systematycznego opracowania łaskawych wypowiedzi Boga w Starym Testamencie”. Celem jego badań jest sprawdzenie, czy w Starym Testamencie można dostrzec relacje między miłością i gniewem Boga, Jego łaską i karą. Dzieje tych badań wskazują, że Wj 34,6 było częstym przedmiotem tych badań teologicznych.

Praca składa się z 5 części. W części I analizuje autor problemy literackie tekstu Wj 34. W części II omawia teksty pozabiblijne, mówiące o gniewie i łasce bóstw, zawarte w najstarszej fazie egipskiej i mezopotamskiej literatury aż do wypowiedzi o łasce w Koranie w VII w. W części III analizuje pochodzenie i znaczenie słów występujących w Wj 34,6 nn., prowadzi to do pewnego rodzaju interpretacji omawianego tekstu. W części IV zajmuje się problemem historii powstania opowiadania Wj 32–34 i zmian, jakie zachodziły w tym tekście. Część V zajmuje się *Wirkungsgeschichte* tekstu Wj 34,6 w Starym Testamencie.

Zakończenie pracy stanowi streszczenie całego dzieła oraz bogaty spis literatury przedmiotu wraz z rejestrem biblijnych i pozabiblijnych terminów występujących w pracy.